

Dr. sc. Hrvoje Perčević

Docent
Ekonomski fakultet Zagreb
E-mail: hpercevic@efzg.hr

Mirjana Hladika, univ. spec. oec.

Znanstveni novak
Ekonomski fakultet Zagreb
E-mail: mhladika@efzg.hr

UTJECAJ RAČUNOVODSTVENOGA TRETMANA NAKNADNOG MJERENJA FINACIJSKIH INSTRUMENATA NA FINACIJSKI POLOŽAJ I PROFITABILNOST HRVATSKOGA BANKARSKOG SEKTORA

UDK / UDC: 657.4:336.71(497.5)

JEL klasifikacija / JEL classification: G21, M41

Pregledni rad / Review

Primljeno / Received: 27. rujna 2012. / September 27, 2012

Prihvaćeno za tisak / Accepted for publishing: 27. studenog 2012. / November 27, 2012

Sažetak

Ovisno o klasifikaciji financijskih instrumenata u neku od četiri kategorije, razlikuje se njihov računovodstveni tretman, što uzrokuje različite učinke na financijski položaj i profitabilnost banke. Hipoteza od koje se u radu polazi glasi: „Postojeći računovodstveni tretman financijskih instrumenata značajno utječe na financijski položaj i profitabilnost banaka“, pri čemu u slučaju nepouzdanje procjene financijskih instrumenata, financijski položaj i dobit banaka mogu biti iskrivljeno iskazani. U ovom radu prikazat će se kako klasifikacija i procjena vrijednosti financijskih instrumenata može utjecati na financijski položaj i dobit banke, kao i posljedice koje mogu proizaći iz takve procjene. Na temelju analize bilance i izvještaja o dobiti bankarskoga sektora Republike Hrvatske, utvrđeno je da u strukturi aktive hrvatskih banaka dominiraju kreditni plasmani, dok ostale kategorije financijske imovine nemaju toliko značajan udio u strukturi ukupne aktive. To znači

da se većina financijskih instrumenata u hrvatskom bankarskom sektoru naknadno mjeri po amortiziranom trošku, a ne po fer vrijednosti. Financijski instrumenti naknadno mjereni po fer vrijednosti nemaju značajan utjecaj na financijski položaj i dobit hrvatskoga bankarskog sektora. Model očekivanoga gubitka definiran u okviru novoga MSFI-a 9 Financijski instrumenti imat će najznačajniji utjecaj na financijski položaj i profitabilnost hrvatskoga bankarskog sektora.

Ključne riječi: financijski instrumenti, naknadno mjerenje, financijski položaj, profitabilnost, hrvatski bankarski sektor

1. UVOD

Bankarski sektor predstavlja najznačajniji dio ukupnoga financijskog sektora u Hrvatskoj, a banke su najvažnije financijske institucije. Iako financijsko tržište još uvijek nije dovoljno razvijeno u odnosu na razvijene zemlje, posljednjih godina uočava se trend povećanja obujma trgovanja financijskim instrumentima. Svrha i temeljni cilj ovoga rada je ukazati na računovodstvene učinke naknadnoga mjerenja financijskih instrumenata na financijski položaj i profitabilnost banaka. Iz toga proizlazi osnovna hipoteza rada da postojeći računovodstveni tretman financijskih instrumenata značajno utječe na financijski položaj i profitabilnost banaka. U situacijama nepouzdano vrednovanja financijskih instrumenata, financijski položaj banke i njezina profitabilnost mogu biti iskrivljeni i nerealno iskazani. Za potrebe dokazivanja postavljene hipoteze, u radu se analizira struktura bilance i izvještaja o dobiti hrvatskoga bankarskog sektora u periodu od 2007. do 2010. pri čemu se primjenjuju horizontalna i vertikalna analiza financijskih izvještaja, kao specifične metode računovodstvene analize.

2. KATEGORIJE FINANCIJSKIH INSTRUMENATA PREMA MRS-u 39 Financijski instrumenti: priznavanje i mjerenje

Svi veliki poduzetnici (uključujući banke i ostale financijske institucije) te poduzeća čijim vrijednosnim papirima se trguje na financijskim tržištima prema Zakonu o računovodstvu (Narodne novine, 2007, čl.3) obvezni su primjenjivati Međunarodne računovodstvene standarde (MRS) i Međunarodne standarde financijskog izvještavanja (MSFI). Prema navedenim standardima, računovodstveni tretman financijskih instrumenata u Republici Hrvatskoj reguliran je MRS-om 32 *Financijski instrumenti: prezentiranje*, MRS-om 39 *Financijski instrumenti: priznavanje i mjerenje* i MSFI-jem 7 *Financijski instrumenti: objavljivanje*.

Prema MRS-u 39 *Financijski instrumenti: priznavanje i mjerenje*, financijska imovina se klasificira u jednu od četiri temeljne kategorije (Narodne novine, 2009, t.9): 1. financijska imovina po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka, 2. ulaganja koja se drže do dospijea, 3. zajmovi i potraživanja i 4. financijska imovina raspoloživa za prodaju.

Financijska imovina po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka uglavnom predstavlja financijsku imovinu koju subjekt drži s namjerom trgovanja, odnosno prodaje u kratkom roku. Ulaganja koja se drže do dospijea su financijska imovina sa fiksnim plaćanjima i fiksnim rokom do dospijea koju subjekt ima namjeru i sposobnost držati do dospijea i s kojom neće trgovati na financijskom tržištu. Zajmovi i potraživanja su financijska imovina koju je kreirao sam subjekt s fiksnim plaćanjima i koja ne kotira na aktivnom tržištu. Financijska imovina raspoloživa za prodaju je rezidualna kategorija financijske imovine u koju se određena financijska imovina klasificira ukoliko se ne može razvrstati niti u jednu od prethodno navedenih kategorija.

Prema MRS-u 32 *Financijski instrumenti: prezentiranje*, financijska obveza je svaka obveza koja je (Narodne novine, 2009, t.11): ugovorna obveza da se isporuči novac ili druga financijska imovina drugom subjektu, ili da se razmijeni financijska imovina ili financijske obveze s drugim subjektom prema uvjetima koji su potencijalno nepovoljniji za subjekt, ili ugovor koji će se namiriti ili se može namiriti vlastitim vlasničkim instrumentima subjekta (i predstavlja nederivativni instrument ili derivativ).

Financijske obveze mogu biti klasificirane u jednu od dvije kategorije financijskih obveza, ovisno o modelu naknadnog mjerenja: financijske obveze po fer vrijednosti kroz dobit ili gubitak i financijske obveze po amortiziranom trošku.

3. PRIZNAVANJE I MJERENJE FINACIJSKIH INSTRUMENTATA

3.1. Početno mjerenje financijskih instrumenata

Subjekt će priznati financijsku imovinu u izvještaju o financijskom položaju (bilanci) samo i isključivo kada subjekt postaje jedna od ugovornih strana na koju se primjenjuju ugovorni uvjeti instrumenta (Narodne novine, 2009, t.14). Računovodstveni tretman financijske imovine primarno se odnosi na njezino početno i naknadno mjerenje (vrednovanje). Zato klasifikacija financijske imovine u neku od četiri navedene kategorije izravno određuje računovodstveni tretman te početno i naknadno mjerenje financijske imovine.

Kod početnog mjerenja, sva financijska imovina se inicijalno iskazuje po trošku stjecanja koji uključuje fer vrijednost i transakcijske troškove plaćene pri stjecanju pojedinog oblika financijske imovine. Izuzetak je financijska imovina po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka koja se početno mjeri samo u visini

fer vrijednosti plaćene za njezino stjecanje bez uključivanja transakcijskih troškova koji terete rashode razdoblja.

Kod početnog priznavanja, financijska obveza po amortiziranom trošku se mjeri po njezinoj fer vrijednosti uvećanoj za transakcijske troškove koji su izravno povezani sa stjecanjem ili isporukom financijske obveze, dok se kod financijske obveze koja se vodi po fer vrijednosti kroz dobit ili gubitak transakcijski troškovi ne uključuju u početnu vrijednost.

3.2. Naknadno mjerenje financijskih instrumenata

Značajan utjecaj na financijski položaj i profitabilnost banke ima naknadno mjerenje financijske imovine. Prilikom naknadnog mjerenja financijskih instrumenata moguća je primjena metode fer vrijednosti ili metode amortiziranog troška uz primjenu metode efektivne kamatne stope.

Fer vrijednost je iznos za koji se neka imovina može razmijeniti ili obveza podmiriti između informiranih i nepovezanih stranaka koje su voljne obaviti transakciju (Narodne novine, 2009; Libby, R., Libby, P.A., Short, 2011). Fer vrijednost svakog financijskog instrumenta treba točno odrediti, pošto to izravno utječe na pouzdanost i fer prezentiranje financijskog položaja i uspješnosti poslovanja banke. Temeljem prethodnih iskustava, potvrđeno je da postoje značajni problemi u određivanju fer vrijednosti financijske imovine za naknadno mjerenje, a pri tome je prisutna značajna razlika kod financijskih instrumenata koji imaju aktivno tržište i financijskih instrumenata za koje ne postoji aktivno tržište.

Hijerarhija fer vrijednosti prema *MSFI 7 Financijski instrumenti: objavljivanje* sastoji se od sljedećih razina (Narodne novine, 2009, t.27A):

- *Razina 1.* – označava neusklađene cijene financijske imovine i financijskih obveza koje kotiraju na aktivnim tržištima;
- *Razina 2.* – označava podatke koji nisu kotirane cijene iz razine 1., a koji su dostupni o financijskoj imovini ili financijskoj obvezi bilo izravno (npr. cijene nedavne transakcije) ili neizravno (izvedeni iz cijena, kao što je prosječna ponderirana cijena);
- *Razina 3.* – ulazni podaci o financijskoj imovini ili financijskim obvezama koji se zasnivaju na dostupnim tržišnim podacima.

Najbolji dokaz o fer vrijednosti financijskog instrumenta je kotirana cijena na aktivnom tržištu, a prilikom početnog priznavanja to je transakcijska cijena (odnosno, fer vrijednost dane ili primljene naknade). Kotirane cijene proizlaze iz stvarne tržišne transakcije između nezavisnih stranaka, a cijene su redovito dostupne i redovito se ažuriraju. Problemi s korištenjem koncepta fer vrijednosti za financijske instrumente nastaju kada nema dovoljno informacija s tržišta ili ta informacija nije dostupna, ili je dostupna povremeno i vrlo rijetko. U

tim slučajevima, za financijske instrumente za koje ne postoji aktivno tržište, za potrebe utvrđivanja fer vrijednosti, koriste se tehnike procjene kao npr. korištenje nedavnih tržišnih transakcija, korištenje fer vrijednosti drugog suštinski sličnog instrumenta ili analiza diskontiranih novčanih tokova. Tehnike procjene uključuju korištenje nedavnih tržišnih transakcija između informiranih i spremnih strana, ako je moguće, referencu na sadašnju fer vrijednost drugog suštinski sličnog instrumenta, analizu diskontiranih novčanih tokova i cjenovne modele opcija (Narodne novine, 2009, t.VP74). Kako bi se izbjegla subjektivnost u procjeni fer vrijednosti, metode i modeli vrednovanja moraju koristiti sve raspoložive informacije na tržištu što je više moguće. MRS 39 propisuje popis čimbenika koji će se koristiti u primijenjenim metodama i modelima vrednovanja te se procijenjena fer vrijednost financijskog instrumenta treba temeljiti na jednom ili više sljedećih čimbenika: vremenska vrijednost novca, kreditni rizik, tečaj, cijena robe, cijena dionica, volatilnost i rizik ranog otkazivanja.

Amortizirani trošak je iznos po kojem je financijska imovina mjerena pri početnom priznavanju, umanjen za iznos otplate kapitala, uvećan ili umanjen za kumulativnu amortizaciju primjenom metode efektivne kamatne stope za svaku razliku između početnog iznosa i iznosa po dospijeću, te umanjen za sva smanjenja zbog umanjenja vrijednosti ili nemogućnosti naplate (Narodne novine, 2009). Metoda koja se koristi za izračun amortiziranog troška financijske imovine ili financijskih obveza i raspoređivanja prihoda od kamata ili rashoda od kamata tijekom određenog razdoblja je *metoda efektivne kamatne stope* (Narodne novine, 2009, t.9). Efektivna kamatna stopa je kamatna stopa koja točno diskontira procijenjene buduće novčane tokove kroz očekivani vijek trajanja financijskog instrumenta do neto knjigovodstvene vrijednosti. Za potrebe izračuna efektivne kamatne stope subjekt je dužan procijeniti buduće novčane tokove na temelju definiranih uvjeta ugovora financijskog instrumenta te uključiti troškove plaćene ili primljene između ugovornih strana koji čine ukupan trošak stjecanja financijskog instrumenta. Za izračun efektivne kamatne stope koristi se dekurzivni obračun uz primjenu složenog kamatnog računa, a pri diskontiranju budućih novčanih primitaka primjenjuje se broj dana iz uvjeta ugovora financijskog instrumenta, dok je zadnji dan amortizacije jednak danu dospijeća financijskog instrumenta.

Nakon početnog priznavanja i mjerenja, subjekt će financijsku imovinu po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka i financijsku imovinu raspoloživu za prodaju mjeriti po fer vrijednosti financijske imovine na datum bilance. Zajmovi i potraživanja i ulaganja koja se drže do dospijeća naknadno se mjere po amortiziranom trošku primjenom metode efektivne kamatne stope. Također, ulaganja u vlasničke instrumente čija cijena ne kotira na aktivnom tržištu i čija se fer vrijednost ne može pouzdano izmjeriti, mjere se po trošku stjecanja (Narodne novine, 2009, t.46). Učinci promjena fer vrijednosti koji proizlaze iz naknadnog mjerenja financijske imovine mogu biti iskazani u izvještaju o financijskom položaju ili u izvještaju o dobiti banke. Promjene fer vrijednosti financijske imovine po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka iskazuju se kao prihod (ako

je došlo do povećanja fer vrijednosti) ili kao rashod (ako je došlo do smanjenja fer vrijednosti). Promjena fer vrijednosti financijske imovine raspoložive za prodaju iskazuje se na kontu revalorizacijske rezerve, i kod povećanja i kod smanjenja fer vrijednosti. Učinci naknadnog mjerenja ulaganja koja se drže do dospijeca te zajmova i potraživanja priznaju se kao prihod ili rashod u izvještaju o dobiti.

4. UTJECAJ NAKNADNOGA MJERENJA FINANCIJSKIH INSTRUMENTATA NA FINANCIJSKI POLOŽAJ I PROFITABILNOST HRVATSKOGA BANKARSKOG SEKTORA

U vrijeme provođenja ovoga istraživanja bankarski sektor Republike Hrvatske sastojao se od 34 banke koje se klasificiraju kao velike, srednje i male. Klasifikacija određene banke u jednu od navedenih kategorija ovisi o iznosu aktive banke. U skladu s tim, određena banka smatra se velikom bankom ukoliko iznos njezine aktive prelazi 5% ukupne aktive hrvatskoga bankarskog sektora. Prema podacima Hrvatske narodne banke, na kraju 2010. godine hrvatski bankarski sektor se sastojao od 6 velikih banaka, 3 srednje banke i 25 malih banaka (HNB, 2010, str. 18). Pri tome, velike banke u hrvatskom bankarskom sektoru na kraju 2010. godine čine 82,2% ukupne aktive cjelokupnog bankarskog sektora, dok male banke zauzimaju tek 8,7%, a srednje 9,1% ukupne aktive hrvatskoga bankarskog sektora (HNB, 2010, str. 18).

4.1. Analiza strukture aktive i utjecaj naknadnog mjerenja financijske imovine na strukturu aktive u hrvatskom bankarskom sektoru

S obzirom da je bankarski sektor najznačajniji dio financijskog sustava u Hrvatskoj, struktura aktive hrvatskih banaka rezultat je postojećih uvjeta i okolnosti u hrvatskom financijskom sustavu. Financijski sustav Republike Hrvatske ima tipične karakteristike financijskog sustava tranzicijskih zemalja: banke su najznačajnije financijske institucije, krediti su primarni izvor financiranja, financijska tržišta još uvijek nisu dovoljno razvijena, nedovoljna raznolikost financijskih instrumenata s kojima se trguje na financijskom tržištu, manjak hibridnih i derivatnih financijskih instrumenata, nedostatak primjene računovodstva zaštite i aktivnosti zaštite itd. Međutim, potrebno je istaknuti da se u posljednjih nekoliko godina u hrvatskom financijskom sustavu odvijaju značajne promjene koje potiču daljnji razvoj hrvatskoga financijskog sustava uvođenjem novijih financijskih instrumenata, povećanjem ponude financijskih instrumenata na financijskom tržištu te poboljšanjem kontrole financijskih institucija i financijskih tržišta zahvaljujući promjenama u regulativi.

Tablica 1.

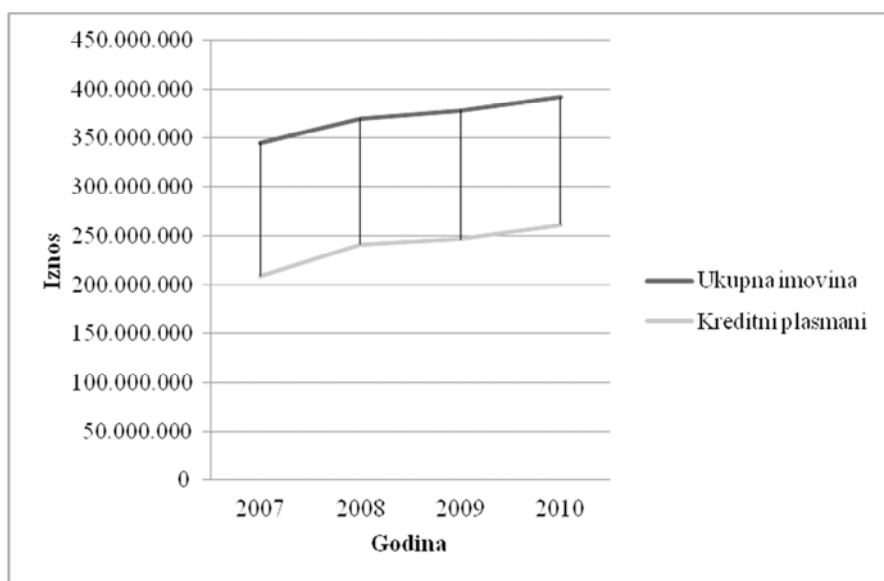
Ukupna imovina hrvatskoga bankarskog sektora u razdoblju 2007. – 2010.

	XII. 2007.		XII. 2008.		XII. 2009.		XII. 2010.	
	Iznos	Postotak	Iznos	Postotak	Iznos	Postotak	Iznos	Postotak
IMOVINA								
Gotovina i depoziti kod HNB-a								
Gotovina	4.551.705	1,32	5.394.285	1,46	5.430.868	1,44	5.677.244	1,45
Depoziti kod HNB-a	46.864.173	13,58	37.276.903	10,07	42.242.188	11,16	41.710.866	10,64
Depoziti kod bankarskih institucija	35.117.981	10,18	35.592.945	9,62	32.741.857	8,65	30.161.988	7,7
Trezorski zapisi MF-a i blagajnički zapisi HNB-a	8.748.735	2,54	10.062.453	2,72	9.366.841	2,48	10.030.289	2,56
Vrijednosni papiri i drugi financijski instrumenti koji se drže radi trgovanja	8.515.548	2,47	6.839.974	1,85	5.522.369	1,46	5.501.290	1,4
Vrijednosni papiri i drugi financijski instrumenti raspoloživi za prodaju	11.326.410	3,28	12.480.256	3,37	14.000.468	3,7	14.853.660	3,79
Vrijednosni papiri i drugi financijski instrumenti koji se drže do dospijea	3.536.743	1,02	4.798.781	1,3	4.012.245	1,06	3.691.738	0,94
Vrijednosni papiri i drugi financijski instrumenti s kojima se aktivno ne trguje, a koji se vrednuju prema fer vrijednosti kroz RDG	699.974	0,2	668.974	0,18	1.644.917	0,43	1.111.521	0,28
Derivatna financijska imovina	275.971	0,08	121.930	0,03	212.413	0,06	154.602	0,04
Kreditni financijskim institucijama	6.949.832	2,01	5.796.741	1,57	6.065.139	1,6	6.399.989	1,63
Kreditni ostalim komitentima	209.319.630	60,66	240.808.029	65,07	246.363.195	65,11	260.947.504	66,58
Ulaganja u podružnice i pridružena društva	1.703.873	0,49	1.774.053	0,48	1.980.856	0,52	2.242.377	0,57
Preuzeta imovina	355.667	0,1	391.654	0,11	604.933	0,16	765.381	0,2
Materijalna imovina (minus amortizacija)	4.510.370	1,31	4.503.782	1,22	4.372.300	1,16	4.415.414	1,13
Kamate, naknade i ostala imovina	5.470.998	1,59	6.624.647	1,79	6.889.480	1,82	7.269.187	1,85
Manje: Posebne rezerve za identificirane gubitke na skupnoj osnovi	2.866.221	0,83	3.042.411	0,82	3.079.492	0,81	3.018.851	0,77
UKUPNO IMOVINA	345.081.389	100	370.092.998	100	378.370.577	100	391.914.197	100

Izvor: HNB (2011). Agregirano nekonsolidirano revidirano statističko izvješće.

Kao što vidi iz tablice 1., financijski instrumenti dominiraju u strukturi aktive bankarskog sektora u Hrvatskoj. Pri tome, najznačajniju stavku u strukturi aktive hrvatskoga bankarskog sektora čine krediti (62,67% u 2007. te 68,21% u 2010.), pa depoziti kod HNB-a i ostalih bankovnih institucija (23,76% u 2007. te 18,34% u 2010.). Ulaganja u vrijednosnice i ostale vrste financijskih instrumenata čine približno 10% ukupne aktive bankarskog sektora. Ovo ukazuje na činjenicu da su hrvatske banke u promatranom razdoblju još uvijek primarno orijentirane na tradicionalne bankovne aktivnosti koje rezultiraju tradicionalnim financijskim instrumentima (kreditni) u strukturi aktive bankarskog sektora te tradicionalnim izvorima financiranja (depoziti) u strukturi pasive.

U promatranom razdoblju ukupna imovina bankarskog sektora se blago povećava. Krediti klijentima kao najznačajnija stavka u strukturi aktive hrvatskoga bankarskog sektora se također povećavaju u promatranom razdoblju, a najveće povećanje je bilo od 2007. do 2008. kada su se krediti klijentima povećali sa 60,66% na 65,07% ukupne imovine. Ovo povećanje od gotovo 5% ukazuje na pojačanu kreditnu aktivnost banaka u razdoblju od 2007. do 2008. Iako u 2009. i u 2010. krediti klijentima i dalje rastu, to povećanje je znatno manje i znatno sporije nego u 2008. Usporavanje kreditne aktivnosti banaka u 2009. i 2010. rezultat je financijske krize s kojom se Hrvatska počela suočavati. Na sljedećoj slici prikazano je kretanje ukupne imovine te kreditnih plasmana kao najznačajnije stavke u strukturi imovine hrvatskoga bankarskog sektora u razdoblju 2007. – 2010.

Izvor: obrada autora

Slika 1. Kretanja ukupne imovine i kreditnih plasmana u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2007. – 2010.

Analiza strukture aktive hrvatskoga bankarskog sektora ukazuje na činjenicu da je značajan dio ukupne financijske imovine klasificiran kao zajmovi i potraživanja (prema MRS-u 39), dok preostale tri kategorije financijske imovine čine približno 10% ukupne aktive hrvatskoga bankarskog sektora.

Tablica 2.

Struktura financijske imovine hrvatskoga bankarskog sektora od 2007. do 2010.

Kategorija financijske imovine	2007		2008		2009		2010	
	Iznos	% ukupne aktive	Iznos	% ukupne aktive	Iznos	% ukupne aktive	Iznos	% ukupne aktive
Zajmovi i potraživanja	216.269.462	62,67	246.604.770	66,64	252.428.334	66,71	267.347.493	68,21
Derivatna financijska imovina	275.971	0,08	121.930	0,03	212.413	0,06	154.602	0,04
Financijska imovina po fer vrijednosti kroz dobit ili gubitak	9.215.522	2,67	7.508.948	2,03	7.167.286	1,89	6.612.811	1,68
Financijska imovina raspoloživa za prodaju	11.326.410	3,28	12.480.256	3,37	14.000.468	3,70	14.853.660	3,79
Ulaganja koja se drže do dospijeca	12.285.478	3,56	14.861.234	4,02	13.379.086	3,54	13.722.027	3,50

Izvor: HNB (2011). Agregirano nekonsolidirano revidirano statističko izvješće.

Na temelju ovakve strukture financijske imovine hrvatskoga bankarskog sektora, može se zaključiti da se najveći dio financijske imovine istoga naknadno mjeri po amortiziranom trošku, a ne po fer vrijednosti. Zahvaljujući tome, hrvatski bankarski sektor još uvijek nije značajno izložen riziku promjene fer vrijednosti, ali je izložen kreditnom i valutnom riziku. Banke poduzimaju određene aktivnosti kako bi se zaštitile od tih rizika, međutim aktivnosti zaštite u većini hrvatskih banaka ne udovoljavaju kriterijima računovodstva zaštite postavljenim u okviru MRS-a 39. U aktualnim uvjetima u Hrvatskoj posebno su značajni instrumenti zaštite novčanog toka od kojih su u hrvatskom bankarskom sektoru najznačajniji swaps i forwards (HNB, 2010). Međutim, u skladu s odredbama MRS-a 39, financijska imovina naknadno mjerena po amortiziranom trošku mora biti testirana na umanjenje na datum izvještavanja. Na taj način ova kategorija financijske imovine može uzrokovati značajne gubitke uslijed umanjenja vrijednosti ukoliko test umanjenja ukaže da određena vrsta ove kategorije financijske imovine neće biti u potpunosti nadoknađena.

Približno polovina kreditnih plasmana banaka odobrena je poslovnim subjektima, a polovina građanstvu. Gotovo 57% ukupnih kreditnih plasmana banaka zaštićeno je određenim instrumentom zaštite i to ponajprije valutnom klauzulom (HNB, 2010). Valutna klauzula predstavlja najčešći instrument zaštite u bankarskom sektoru Republike Hrvatske. Osim valutne klauzule, kao instrument zaštite u bankarskom sektoru Republike Hrvatske koriste se derivatni instrumenti i to ponajviše futuresi i swapovi (HNB, 2010, str. 30).

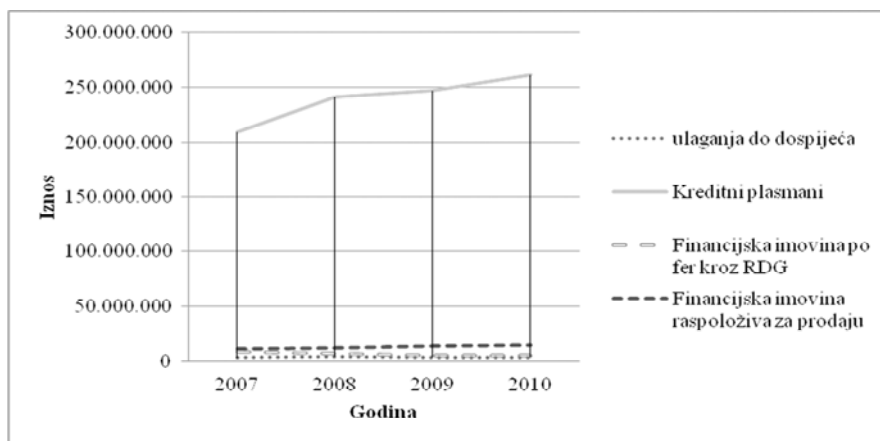
S obzirom da se Hrvatska još uvijek nalazi u periodu recesije uzrokovane globalnom financijskom krizom, gubici od umanjenja na kreditnim

plasmanima banaka se pojavljuju usprkos instrumentima zaštite. Postojeći MRS 39 *Financijski instrumenti – Priznavanje i mjerenje* propisuje primjenu modela nastalog gubitka kao modela umanjenja vrijednosti financijskih instrumenata. U skladu s modelom nastalog gubitka, gubitak od umanjenja se priznaje u računovodstvenoj evidenciji i financijskim izvještajima isključivo onda kada postoji objektivni dokaz da plasman neće biti u potpunosti nadoknađen (IASB, 2004, t. 58, str. 744). Prema tome, ako nema objektivnog dokaza o mogućem umanjenju vrijednosti kreditnog plasmana, nema ni testiranja umanjenja vrijednosti niti evidencije umanjenja vrijednosti plasmana u računovodstvu. Dokazi koji bi mogli upućivati na umanjenju vrijednost kreditnih plasmana, a koji su prisutni u Hrvatskoj su primjerice povećanje nezaposlenosti, pad cijena nekretnina, pad tržišnih cijena dionica i ostalih kotirajućih financijskih instrumenata, pad BDP-a i slično. Međutim, kako bi se gubitak od umanjenja priznao u računovodstvu i financijskim izvještajima, MRS 39 navodi koji su to objektivni dokazi o umanjenju vrijednosti financijske imovine. Gubitak od umanjenja vrijednosti priznat će se ukoliko nastupi neki od sljedećih događaja (IASB, 2004, t. 59, str. 744, 745): (a) značajne financijske poteškoće izdavatelja ili dužnika, (b) nepoštivanje ugovora, poput nepodmirivanja obveza ili zakašnjenja plaćanja kamate ili kapitala, (c) odobrenje koncesije primatelju od strane davatelja zbog ekonomskih i poslovnih razloga koji se odnose na financijske teškoće primatelja, koje davatelj inače ne bi razmatrao, (d) zbog nastanka mogućnosti da će dužnik pokrenuti stečajni postupak ili postupak druge financijske reorganizacije, (e) nestanak aktivnog tržišta za tu financijsku imovinu zbog financijskih teškoća, ili (f) vidljivih podataka koji ukazuju na postojanje smanjenja procijenjenih budućih novčanih tokova od grupe financijske imovine od njezinog početnog priznavanja, koji se mogu izmjeriti, iako se smanjenje ne može identificirati za pojedinu financijsku imovinu unutar grupe.

Kada nastupi neki od navedenih događaja, gubitak od umanjenja vrijednosti financijske imovine priznat će se u računovodstvu i financijskim izvještajima. Priznavanje gubitka od umanjenja rezultat će smanjenjem umanjene financijske imovine te smanjenjem ukupne aktive banke. S druge strane, gubitak od umanjenja priznat će se kao rashod u izvještaju o dobiti što će umanjiti dobit banke u tom računovodstvenom razdoblju.

Ovakav način priznavanja gubitaka od umanjenja vrijednosti financijske imovine naišao je na brojne kritike od strane investitora i to posebno u uvjetima globalne financijske krize (IASB, 2009, str.5-7; IASB Expert Advisory Panel, 208, str.6). Naime, investitori smatraju da su primjenom modela nastalog gubitka u uvjetima financijske krize gubici od umanjenja vrijednosti financijske imovine prekasno priznati u računovodstvu i financijskim izvještajima. Iz tog razloga Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (*eng. IASB*) je u prijedlogu novoga MSFI-a 9 *Financijski instrumenti – Klasifikacija i mjerenje* postavio novi model priznavanja gubitaka od umanjenja vrijednosti koji se naziva modelom očekivanog gubitka. Prema ovom modelu, gubitak od umanjenja procijenio bi se i priznao na početku stjecanja financijske imovine te periodički korigirao prihode

od kamata primjenom efektivne kamatne stope (IASB, 2009, str.10-14). Međutim, primjena ovoga modela očekuje se tek od 01.01.2015. kada je trenutni službeni početak primjene novoga MSFI-a 9. Do tada se primjenjuje postojeći MRS 39 i u njemu definirani model nastalog gubitka.

Izvor: Obrada autora

Slika 2. Kretanje financijske imovine u bankarskom sektoru RH u razdoblju 2007. – 2010.

Financijska imovina koja se drži do dospijeca uzrokuje identične računovodstvene učinke kao i krediti komitentima, pošto se i ova kategorija financijske imovine naknadno mjeri po amortiziranom trošku primjenom metode efektivne kamatne stope te je i sami računovodstveni tretman ove kategorije financijske imovine prema MRS-u 39 jednak kao i kod kredita (zajmova) i potraživanja. Financijska imovina po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka te financijska imovina raspoloživa za prodaju su dvije kategorije financijske imovine koje se naknadno mjere po fer vrijednosti. Iako ove dvije kategorije financijske imovine čine približno oko 5% ukupne imovine hrvatskoga bankarskog sektora, one mogu imati određeni učinak na financijski položaj i profitabilnost banke. Financijska imovina po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka obuhvaća financijsku imovinu koja se drži radi trgovanja te derivatnu financijsku imovinu. Financijska imovina koja se drži radi trgovanja te derivatna financijska imovina naknadno se mjere po njihovoj fer vrijednosti na datum izvještavanja, a promjene fer vrijednosti između dva izvještajna razdoblja se priznaju kroz dobit ili gubitak. Prema tome, ako je fer vrijednost na datum izvještavanja ove kategorije financijske imovine viša od inicijalne fer vrijednosti, nerealizirani dobitak koji proizlazi iz povećanja fer vrijednosti se u računovodstvu i financijskim izvještajima iskazuje kao prihod. Rezultat ovakvog načina evidentiranja povećanja fer vrijednosti je povećanje financijske imovine u

aktivni bilance te povećanje dobiti s obzirom da je u ovom slučaju nerealizirani dobitak izjednačen s ostalim realiziranim dobitcima (prihodima). S druge strane, ako je fer vrijednost na datum izvještavanja niža od inicijalne fer vrijednosti kod ove kategorije financijske imovine, rezultirajući nerealizirani gubitak iskazuje se u računovodstvu i financijskim izvještajima kao rashod. U ovom slučaju, financijska imovina u bilanci je umanjena te je ujedno umanjena i dobit razdoblja s obzirom da je nerealizirani gubitak izjednačen s realiziranim gubicima i knjižen kao rashod računovodstvenoga razdoblja. Priznavanje nerealiziranih dobitaka i gubitaka kroz dobit i gubitak može značajno utjecati na financijski položaj poslovnog subjekta i to na njegovu likvidnost i profitabilnost.

Naime, priznavanje nerealiziranih dobitaka i gubitaka u dobit ili gubitak razdoblja može uzrokovati tzv. novčani jaz (cash gap), pošto nerealizirani dobitci i gubici ne stvaraju pripadajuće novčane tokove (Gulin, D. i dr., 2011, str.447). Ipak, ova kategorija financijske imovine čini približno 2% ukupne aktive hrvatskoga bankarskog sektora (2,75% ukupne aktive u 2007., 2,1% u 2008., 1,95% u 2009. te 1,72% u 2010.) (HNB, 2011), zato učinci promjene fer vrijednosti ove kategorije financijske imovine još uvijek nemaju značajan utjecaj na financijski položaj banke.

Financijska imovina raspoloživa za prodaju je također kategorija financijske imovine koja se naknadno mjeri po fer vrijednosti, ali promjena fer vrijednosti između dva izvještajna datuma kod ove kategorije financijske imovine priznaje se kroz tzv. ostalu sveobuhvatnu dobit odnosno kroz revalorizacijsku rezervu u okviru kapitala poslovnog subjekta. Na taj način, povećanje fer vrijednosti rezultira povećanjem financijske imovine te povećanjem kapitala, dok smanjenje fer vrijednosti rezultira smanjenjem financijske imovine te smanjenjem kapitala u bilanci poslovnog subjekta. Ova kategorija financijske imovine čini približno između 3,3% i 3,8% ukupne aktive hrvatskoga bankarskog sektora.

Kao što se može sagledati iz provedene analize financijskog položaja hrvatskoga bankarskog sektora, najznačajniji utjecaj na strukturu imovine hrvatskoga bankarskog sektora imaju kreditni plasmani komitentima, dok ostale kategorije financijske imovine nemaju toliko značajan utjecaj na strukturu imovine hrvatskoga bankarskog sektora. Krediti i potraživanja te financijska imovina koja se drži do dospijeca se naknadno mjere po amortiziranom trošku uz primjenu metode efektivne kamatne stope, a njihov računovodstveni tretman je identičan.

4.2. Utjecaj naknadnoga mjerenja financijskih obveza na strukturu pasive hrvatskoga bankarskog sektora

Analiza strukture pasive hrvatskoga bankarskog sektora ukazuje na to da se većina banaka u Hrvatskoj financira iz obveza, dok se udjel kapitala u strukturi izvora financiranja kreće između 12,51% u 2007. i 13,98% u 2010. godini.

Tablica 3.

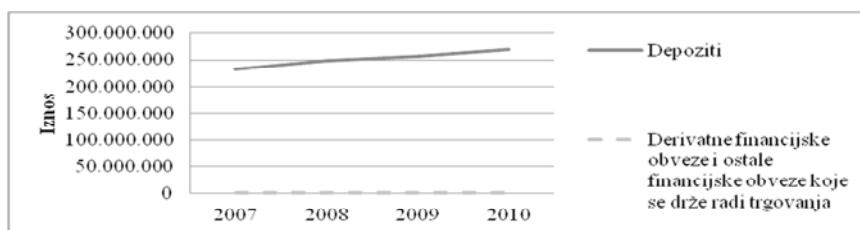
Struktura pasive hrvatskoga bankarskog sektora u razdoblju 2007. – 2010.

OBVEZE	XII. 2007.		XII. 2008.		XII. 2009.		XII. 2010.	
	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
Kreditni od financijskih institucija								
Kratkoročni krediti	11.325.594	3,28	8.313.953	2,25	10.167.884	2,69	7.407.924	1,89
Dugoročni krediti	9.247.370	2,68	10.956.096	2,96	11.012.626	2,91	10.770.918	2,75
Depoziti	233.107.952	67,55	247.813.931	66,96	256.810.013	67,87	269.281.691	68,71
Depoziti na žiroračunima i tekućim računima	45.284.042	13,12	41.313.099	11,16	34.526.942	9,13	37.277.777	9,51
Štedni depoziti	26.859.449	7,78	25.640.093	6,93	24.531.339	6,48	26.719.935	6,82
Oročeni depoziti	160.964.461	46,65	180.860.739	48,87	197.751.732	52,26	205.283.979	52,38
Ostali krediti	0	0	0	0	0	0	0	0
Kratkoročni krediti	5.528.765	1,6	7.955.093	2,15	6.133.471	1,62	6.977.031	1,78
Dugoročni krediti	26.210.080	7,6	24.907.467	6,73	25.653.990	6,78	24.617.966	6,28
Derivatne financijske obveze i ostale financijske obveze kojima se trguje	367.538	0,11	1.578.314	0,43	418.949	0,11	1.475.218	0,38
Izdani dužnički vrijednosni papiri	0	0	0	0	0	0	0	0
Kratkoročni izdani dužnički vrijednosni papiri	0	0	0	0	0	0	0	0
Dugoročni izdani dužnički vrijednosni papiri	3.476.699	1,01	3.392.346	0,92	119.283	0,03	124.283	0,03
Izdani podređeni instrumenti	225.717	0,07	53.337	0,01	396.622	0,1	468.376	0,12
Izdani hibridni instrumenti	636.643	0,18	2.055.673	0,56	3.016.433	0,8	3.431.295	0,88
Kamate, naknade i ostale obveze	11.781.394	3,41	13.139.715	3,55	12.067.284	3,19	12.566.261	3,21
UKUPNO OBVEZE	301.907.752	87,49	320.165.927	86,51	325.796.556	86,11	337.120.964	86,02
KAPITAL								
Dionički kapital	25.179.339	7,3	28.287.610	7,64	28.781.769	7,61	29.678.933	7,57
Dobit (gubitak) tekuće godine	4.067.437	1,18	4.612.477	1,25	3.277.681	0,87	3.845.135	0,98
Zadržana dobit (gubitak)	4.211.975	1,22	5.694.138	1,54	7.764.887	2,05	8.925.663	2,28
Zakonske rezerve	1.054.340	0,31	969.378	0,26	1.084.105	0,29	1.114.438	0,28
Statutarne i ostale kapitalne rezerve	8.644.204	2,5	10.511.303	2,84	11.789.191	3,12	11.279.924	2,88
Nerealizirani dobitak/gubitak s osnove vrijednosnog usklađivanja financijske imovine raspoložive za prodaju	30.715	0,01	-112.527	-0,03	-27.656	-0,01	23.393	0,01
Rezerve proizašle iz transakcija zaštite	-785	0	0	0	0	0	0	0
Dobit (gubitak) prethodne godine	-13.588	0	-35.309	-0,01	-95.956	-0,03	-74.254	-0,02
UKUPNO KAPITAL	43.173.637	12,51	49.927.070	13,49	52.574.021	13,89	54.793.233	13,98
UKUPNO OBVEZE I KAPITAL	345.081.389	100	370.092.998	100	378.370.577	100	391.914.197	100

Izvor: HNB (2011). Agregirano nekonsolidirano revidirano statističko izvješće.

Kao što se vidi u tablici 3., ukupna pasiva hrvatskoga bankarskog sektora u promatranom razdoblju blago se povećava, iako relativne frekvencije ukazuju na blago smanjenje ukupnih obveza u strukturi pasive. Analiza strukture pasive hrvatskoga bankarskog sektora u promatranom razdoblju ukazuje na to da su najznačajniji izvor financiranja banaka depoziti

i to oročeni depoziti. Ukupni depoziti, kao izvor financiranja u hrvatskom bankarskom sektoru čine između 67% i 69% ukupnih izvora financiranja. Osim depozita, drugi važniji izvor financiranja u hrvatskom bankarskom sektoru su primljeni krediti koji se kreću u rasponu od 15,5% ukupnih izvora financiranja u 2007. do 12% u 2010. Udjel ostalih izvora financiranja je relativno nizak u odnosu na depozite i primljene kredite.

Izvor: Obrada autora

Slika 3. Kretanje depozita i financijskih obveza koje se naknadno mjere po fer vrijednosti u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2007. – 2010.

Tablica 4.

Struktura financijskih obveza hrvatskoga bankarskog sektora 2007. – 2010.

Kategorija financijskih obveza	2007		2008		2009		2010	
	Iznos	% ukupne pasive	Iznos	% ukupne pasive	Iznos	% ukupne pasive	Iznos	% ukupne pasive
Derivatne financijske obveze i financijske obveze po fer vrijednosti kroz dobit ili gubitak	1.004.181	0,29	3.633.987	0,99	3.435.382	0,91	4.906.513	1,26
Financijske obveze po amortiziranom trošku	289.122.177	83,79	303.392.223	81,98	310.293.889	82,00	319.648.189	81,56

Izvor: Obrada autora

Na temelju ovakve strukture izvora financiranja hrvatskoga bankarskog sektora može se zaključiti da se financijske obveze banaka u hrvatskom bankarskom sektoru naknadno mjere po amortiziranom trošku uz primjenu metode efektivne kamatne stope. Postotak financijskih obveza koje se naknadno mjere po fer vrijednosti u hrvatskom bankarskom sektoru je izuzetno nizak. Financijske obveze koje se naknadno mjere po fer

vrijednosti u hrvatskom bankarskom sektoru uključuju derivatne financijske obveze te financijske obveze koje se drže radi trgovanja. Udjel derivatnih financijskih obveza i financijskih obveza koje se drže radi trgovanja, u hrvatskom bankarskom sektoru kreće se od 0,11% ukupnih izvora financiranja u 2007. preko 0,48% u 2008., 0,11% u 2009. sve do 0,38% u 2010. Iako je udjel financijskih obveza koje se u hrvatskom bankarskom sektoru naknadno mjere po fer vrijednosti izuzetno nizak, promjene fer vrijednosti ovakvih obveza mogu imati značajan učinak na financijski položaj i uspješnost poslovanja banke. Posebno je to izraženo u uvjetima nestabilnosti financijskih tržišta, kada su promjene fer vrijednosti financijskih instrumenata značajne i učestale. Povećanje fer vrijednosti ovih financijskih obveza rezultira povećanjem iznosa financijskih obveza u strukturi pasive banke uz nastanak rashoda, pošto se nerealizirani gubitak prema MRS-u 39 priznaje kao rashod u računovodstvu i financijskim izvještajima te tereti prihode istoga računovodstvenog razdoblja. U obrnutom slučaju, kada je fer vrijednosti ove kategorije financijskih obveza na datum izvještavanja niža od inicijalne fer vrijednosti, smanjenje fer vrijednosti rezultira smanjenjem iznosa financijskih obveza u strukturi pasive banke uz evidenciju nastanka prihoda, pošto se nerealizirani dobitak u ovom slučaju iskazuje kao prihod u računovodstvu i izvještaju o dobiti (IASB,2004, t.55, str. 743).

Naknadno mjerenje financijske imovine koja je klasificirana kao raspoloživa za prodaju ima direktan utjecaj na strukturu kapitala bankarskog sektora, pošto se kod ove kategorije financijske imovine promjene fer vrijednosti iskazuju kroz ostalu sveobuhvatnu dobit, odnosno kroz revalorizacijske rezerve. U hrvatskom bankarskom sektoru nerealizirani dobiti i gubici proizašli iz naknadnog mjerenja financijske imovine raspoložive za prodaju se kreću u rasponu od 0,01% ukupne pasive hrvatskoga bankarskog sektora u 2007., preko -0,03% u 2008. i -0,01% u 2009. do 0,01% u 2010. /4/. U skladu s tim može se zaključiti da naknadno mjerenje ove kategorije financijske imovine u promatranom razdoblju nema značajan utjecaj na strukturu izvora financiranja hrvatskoga bankarskog sektora. Kompletni utjecaji naknadnoga mjerenja financijskih instrumenata na financijski položaj banke sažeto su prikazani u sljedećoj tablici

Tablica 5.

Utjecaj naknadnog mjerenja financijskih instrumenata na financijski položaj
banke

<i>Kategorija financijskog instrumenta</i>	<i>Početno mjerenje</i>	<i>Naknadno mjerenje</i>	<i>Učinci naknadnog mjerenja na financijski položaj banke</i>
<i>Financijska imovina koja se drži za trgovanje Derivatna financijska imovina</i>	Fer vrijednost (bez transakcijskih troškova)	Fer vrijednost na izvještajni datum	Povećanje fer vrijednosti – povećanje financijske imovine i prihod Smanjenje fer vrijednosti – smanjenje financijske imovine i rashod
<i>Financijska imovina koja se drži do dospijeća</i>	Fer vrijednost (s uključenim transakcijskim troškovima)	Amortizirani trošak (primjenom metode efektivnih kamata)	Smanjenje financijske imovine (prihod od kamata uz potencijalni gubitak od umanjenja vrijednosti)
<i>Zajmovi i potraživanja</i>	Fer vrijednost (s uključenim transakcijskim troškovima)	Amortizirani trošak (primjenom metode efektivnih kamata)	Smanjenje financijske imovine (prihod od kamata uz potencijalni gubitak od umanjenja vrijednosti)
<i>Financijska imovina raspoloživa za prodaju</i>	Fer vrijednost (s uključenim transakcijskim troškovima)	Fer vrijednost na izvještajni datum	Povećanje fer vrijednosti – povećanje financijske imovine i povećanje kapitala (ostale sveobuhvatne dobiti) Smanjenje fer vrijednosti – smanjenje financijske imovine i smanjenje kapitala (ostale sveobuhvatne dobiti)
<i>Financijske obveze koje se drže za trgovanje Derivatne financijske obveze</i>	Fer vrijednost (bez transakcijskih troškova)	Fer vrijednost na izvještajni datum	Povećanje fer vrijednosti – povećanje financijskih obveza i rashod Smanjenje fer vrijednosti – smanjenje financijskih obveza i prihod
<i>Financijske obveze po amortiziranom trošku</i>	Fer vrijednost (s uključenim transakcijskim troškovima)	Amortizirani trošak (primjenom metode efektivnih kamata)	Smanjenje financijskih obveza (te rashod od kamata)

Izvor: Obrada autora

4.3. Utjecaj naknadnog mjerenja financijskih instrumenata na profitabilnost bankarskog sektora

Profitabilnost poslovnih subjekata može se mjeriti i procjenjivati putem različitih financijskih pokazatelja. Tipični pokazatelji profitabilnosti uključuju pokazatelje marže profita, rentabilnost ukupne imovine i rentabilnost vlastitog kapitala (Žager, K. Mamić Sačer, Sever, Žager, L., 2008, str.253). Za potrebe ovoga rada, a u svrhu procjene utjecaja naknadnog mjerenja financijskih instrumenata na profitabilnost banke, razmatrat će se utjecaj naknadnog mjerenja financijskih instrumenata na dobit računovodstvenoga razdoblja. Prema tome, nazivnik bilo kojeg pokazatelja profitabilnosti za potrebe ovoga rada tretirat će se konstantnim.

Izvještaj o dobiti cjelokupnog hrvatskoga bankarskog sektora pokazuje da u razdoblju 2007. – 2010. hrvatski bankarski sektor kontinuirano ostvaruje dobit. Ipak u 2009. zabilježen je značajan pad dobiti bankarskog sektora uzrokovan povećanjem troškova vrijednosnog usklađivanja i rezerviranja za identificirane gubitke po kreditnim plasmanima i izvanbilančnim obvezama. Povećanje tih troškova nastalo je zbog smanjene nadoknadivosti kreditnih plasmana i potrebe iskazivanja rezervacija za preuzete izvanbilančne obveze što

je rezultat financijske krize koja je upravo u toj godini eskalirala u Hrvatskoj. Međutim, u 2010. ostvaren je blagi porast dobiti hrvatskoga bankarskog sektora. Profitabilnost hrvatskoga bankarskog sektora u razdoblju od 2007. do 2010. može se sagledati u tablici.

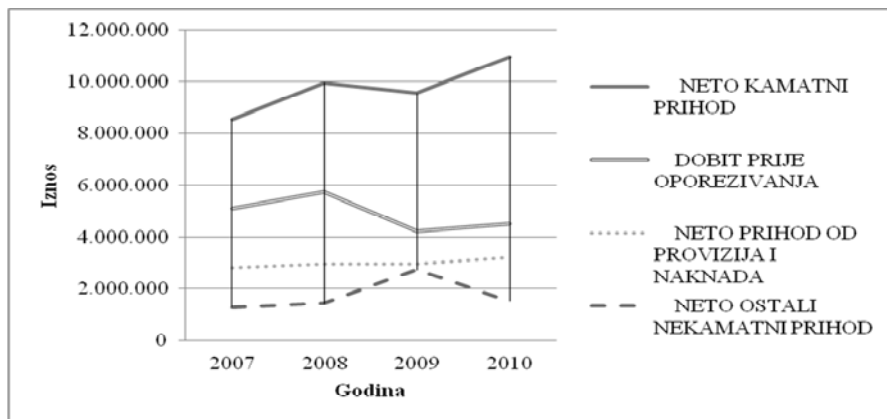
Tablica 6.

Izvršetak o dobiti hrvatskoga bankarskog sektora u razdoblju 2007. – 2010.

Račun dobiti i gubitka (u 000 kn)	2007		2008		2009		2010	
	Iznos	% od ukupnog kamatnog prihoda	Iznos	% od ukupnog kamatnog prihoda	Iznos	% od ukupnog kamatnog prihoda	Iznos	% od ukupnog kamatnog prihoda
Ukupno kamatni prihodi	18.246.911	213,26	21.767.380	218,59	22.829.990	239,03	21.214.042	193,49
Ukupno kamatni troškovi	9.690.827	113,26	11.809.210	118,59	13.278.734	139,03	10.250.332	93,49
Neto kamatni prihod	8.556.084	100	9.958.169	100	9.551.256	100	10.963.711	100
Ukupno prihodi od provizija i naknada	4.207.616	49,18	4.342.825	43,61	4.302.185	45,04	4.433.231	40,44
Ukupno troškovi provizija i naknada	1.368.209	15,99	1.361.959	13,68	1.319.645	13,82	1.224.897	11,17
Neto prihod od provizija i naknada	2.839.406	33,19	2.980.867	29,93	2.982.539	31,23	3.208.334	29,26
Ostali nekamatni prihodi	2.077.322	24,28	2.291.730	23,01	3.389.679	35,49	2.134.878	19,47
Ostali nekamatni troškovi	795.737	9,3	860.468	8,64	628.493	6,58	615.764	5,62
Neto ostali nekamatni prihod	1.281.585	14,98	1.431.261	14,37	2.761.186	28,91	1.519.114	13,86
Neto nekamatni prihod	4.120.992	48,16	4.412.128	44,31	5.743.725	60,14	4.727.448	43,12
Opći administrativni troškovi i amortizacija	6.607.912	77,23	7.534.837	75,66	7.564.117	79,19	7.581.994	69,16
Neto prihod iz poslovanja prije rezerviranja za gubitke	6.069.163	70,93	6.835.460	68,64	7.730.864	80,94	8.109.165	73,96
Troškovi vrijednosnog usklađivanja i rezerviranja za identificirane gubitke	530.596	6,2	908.358	9,12	3.577.264	37,45	3.631.779	33,13
Troškovi rezerviranja za neidentificirane gubitke	433.434	5,07	190.586	1,91	-61.885	-0,65	-45.442	-0,41
Ukupno troškovi rezerviranja za gubitke	964.031	11,27	1.098.943	11,04	3.515.379	36,81	3.586.338	32,71
Dobit (gubitak) prije oporezivanja	5.105.133	59,67	5.736.517	57,61	4.215.485	44,14	4.522.827	41,25
Porez na dobit	1.037.696	12,13	1.124.040	11,29	937.804	9,82	761.966	6,95
Dobit (gubitak) tekuće godine	4.067.437	47,54	4.612.477	46,32	3.277.681	34,32	3.760.861	34,3

Izvor: HNB (2011). Agregirano nekonsolidirano revidirano statističko izvješće.

Kao što se vidi u tablici 6., najznačajniji prihodi u hrvatskom bankarskom sektoru su kamatni prihodi, što je u skladu sa strukturom aktive u okviru koje kreditni plasmani imaju udjel od približno 65%. Osim kamatnih prihoda, prihodi od provizija i naknada te ostali nekamatni prihodi predstavljaju također značajan izvor dobiti u hrvatskom bankarskom sektoru.

Izvor: Obrada autora

Slika 4. Kretanje neto kamatnog prihoda, neto prihoda od provizija i naknada, neto ostalih nekamatnih prihoda i dobiti prije oporezivanja u hrvatskom bankarskom sektoru u razdoblju 2007. – 2010.

Kamatni prihodi zarađeni na temelju kreditnih plasmana te ulaganja koja se drže do dospeljeća predstavljaju najznačajnije izvore dobiti u hrvatskom bankarskom sektoru. Prihodi koje banke ostvaruju od financijske imovine po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka, te financijske imovine raspoložive za prodaju uključeni su u ostale nekamatne prihode. Kao što se može vidjeti na slici 4., neto ostali nekamatni prihodi niži su u odnosu na neto kamatni prihod i neto prihod od provizija i naknada, međutim, oni također mogu značajno utjecati na ukupnu dobit banke. Posebno je to izraženo kod financijske imovine koja se drži radi trgovanja i derivatne financijske imovine kod kojih se promjene fer vrijednosti iskazuju kroz dobit ili gubitak. Iako ta financijska imovina ima relativno nizak udjel u ukupnoj aktivi hrvatskoga bankarskog sektora, njihove promjene fer vrijednosti mogu imati značajan utjecaj na profitabilnost banke. Što banka ima više takve financijske imovine, veći je i njihov utjecaj na dobit banke, a banka je izloženija riziku promjene fer vrijednosti.

S druge strane, najznačajniji rashodi u hrvatskom bankarskom sektoru su kamatni troškovi, administrativni troškovi i, od 2009., troškovi vrijednosnog usklađivanja i rezerviranja za identificirane gubitke. Budući da su u strukturi

pasive hrvatskoga bankarskog sektora dominantan izvor financiranja depoziti i primljeni krediti, logično je da kamatni troškovi predstavljaju najznačajnije rashode. S obzirom da u strukturi pasive hrvatskoga bankarskog sektora financijske obveze koje se naknadno mjere po fer vrijednosti imaju zanemariv udjel, ova kategorija financijskih obveza nema značajan utjecaj na profitabilnost hrvatskoga bankarskog sektora.

Svaki financijski instrument ima određeni učinak na profitabilnost banke. Utjecaj naknadnog mjerenja određene kategorije financijskog instrumenta na profitabilnost banke ili bankarskog sektora prikazan je u sljedećoj tablici.

Tablica 7.

Utjecaj naknadnog mjerenja financijskih instrumenata na profitabilnost banke

<i>Kategorija financijskog instrumenta</i>	<i>Početno mjerenje</i>	<i>Naknadno mjerenje</i>	<i>Učinci naknadnog mjerenja na profitabilnost banke</i>
<i>Financijska imovina koja se drži za trgovanje Derivatna financijska imovina</i>	Fer vrijednost (bez transakcijskih troškova)	Fer vrijednost na izvještajni datum	Povećanje fer vrijednosti – nerealizirani dobitak priznat kao prihod – povećanje dobiti Smanjenje fer vrijednosti – nerealizirani gubitak priznat kao rashod – smanjenje dobiti
<i>Financijska imovina koja se drži do dospijea</i>	Fer vrijednost (s uključenim transakcijskim troškovima)	Amortizirani trošak (primjenom metode efektivnih kamata)	Prihod od kamata - povećanje dobiti Potencijalni gubitak od umanjenja vrijednosti - smanjenje dobiti
<i>Zajmovi i potraživanja</i>	Fer vrijednost (s uključenim transakcijskim troškovima)	Amortizirani trošak (primjenom metode efektivnih kamata)	Prihod od kamata - povećanje dobiti Potencijalni gubitak od umanjenja vrijednosti - smanjenje dobiti
<i>Financijska imovina raspoloživa za prodaju</i>	Fer vrijednost (s uključenim transakcijskim troškovima)	Fer vrijednost na izvještajni datum	Nema učinka na dobit prije realizacije Potencijalan gubitak od umanjenja – smanjenje dobiti
<i>Financijske obveze koje se drže za trgovanje Derivatne financijske obveze</i>	Fer vrijednost (bez transakcijskih troškova)	Fer vrijednost na izvještajni datum	Povećanje fer vrijednosti – nerealizirani gubitak priznat kao rashod – smanjenje dobiti Smanjenje fer vrijednosti – nerealizirani dobitak priznat kao prihod – povećanje dobiti
<i>Financijske obveze po amortiziranom trošku</i>	Fer vrijednost (s uključenim transakcijskim troškovima)	Amortizirani trošak (primjenom metode efektivnih kamata)	Rashod od kamata – smanjenje dobiti

Izvor: Obrada autora

Najdominantniji financijski instrumenti u strukturi aktive hrvatskoga bankarskog sektora su kreditni plasmani, odnosno zajmovi i potraživanja te financijske obveze naknadno mjerene po amortiziranom trošku u okviru strukture pasive. Zato ove dvije kategorije financijskih instrumenata imaju i najznačajniji utjecaj na profitabilnost bankarskog sektora u RH.

5. RAZVOJ MSFI-a 9 Financijski instrumenti I POTENCIJALNI UČINCI NJEGOVE PRIMJENE U HRVATSKOM BANKARSKOM SEKTORU

5.1. Razvoj MSFI-a 9 Financijski instrumenti

Postojeći MRS 39 koji uređuje problematiku priznavanja i mjerenja financijskih instrumenata bio je pod udarom brojnih kritika koje su osobito učestale u uvjetima globalne financijske krize kada je i sam koncept fer vrijednosti kao temeljni koncept naknadnog mjerenja doveden u pitanje. Usprkos mnogobrojnim kritikama, koncept fer vrijednosti je „preživio“ financijsku krizu, ali se zato otvorilo ozbiljno pitanje razmatranja priznavanja i mjerenja financijskih instrumenata. Mnogi korisnici financijskih izvještaja i ostale zainteresirane strane ukazivali su Odboru za međunarodne računovodstvene standarda (*eng. IASB*) na teškoće u razumijevanju, primjeni i interpretaciji zahtjeva MRS-a 39. Sve češće su upućivani zahtjevi IASB-u za razvojem novoga standarda za priznavanje i mjerenje financijskih instrumenata koji bi bio kompleksan, transparentniji i jednostavniji za primjenu. IASB je naposljetku ipak donio nacrt MSFI-a 9 *Financijski instrumenti* koji bi trebao zamijeniti postojeći MRS 39 od 2015. godine (Perčević, 2010, str. 40).

Razvoj MSFI-a 9 je krenuo još od 2005. godine kada je IASB dogovorio suradnju s Američkim Odborom za standarde financijskoga računovodstva (*eng. FASB*) o dugoročnom cilju poboljšanja i pojednostavljivanja izvještavanja o financijskim instrumentima. Razvoj MSFI- 9 je zbog složenosti podijeljen u tri faze (IASB, 2009a; IASB, 2009b):

1. klasifikacija i mjerenje,
2. metodologija umanjenja vrijednosti te
3. računovodstvo zaštite.

U prvoj fazi IASB postavlja nove kriterije klasifikacije financijskih instrumenata te načine njihovoga početnog i naknadnog mjerenja. Druga faza razvoja MSFI-a 9 odnosi se na metodologiju provođenja testa umanjenja financijskih instrumenata. Nova metodologija testiranja umanjenja vrijednosti financijskih instrumenata temelji se na modelu očekivanog gubitka umjesto na dosadašnjem modelu nastalog gubitka. Treća faza razvoja MSFI-a 9 odnosi se na najsloženije područje, a to je računovodstvo zaštite u okviru kojeg će se postaviti novi kriteriji i uvjeti primjene računovodstva zaštite (IASB, 2009a; IASB, 2009b).

5.2. Klasifikacija i mjerenje financijskih instrumenata prema MSFI 9

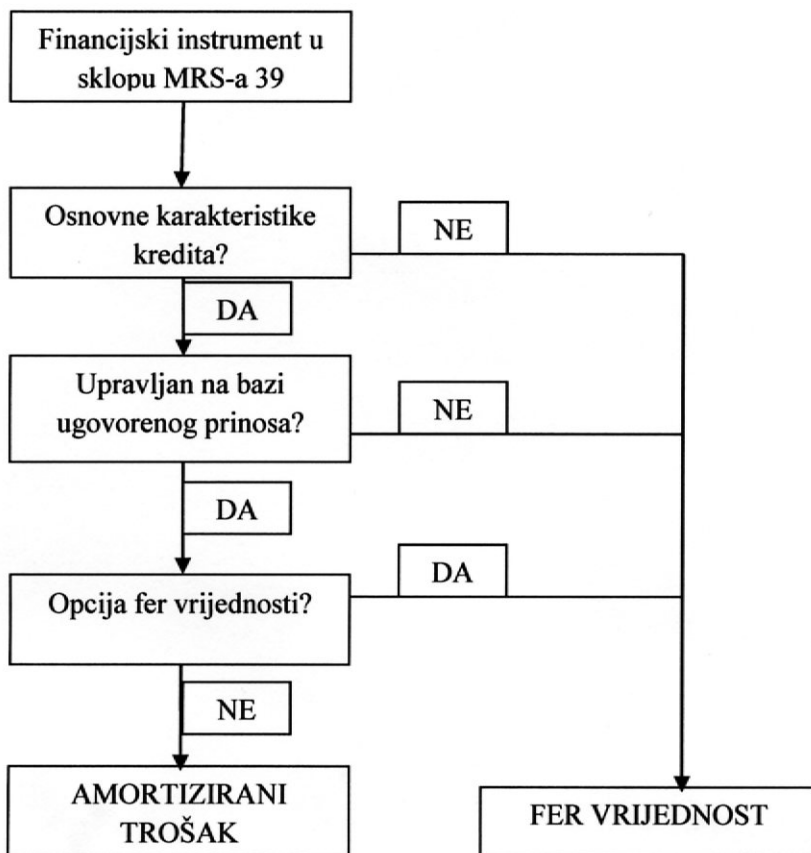
5.2.1. Klasifikacija financijskih instrumenata prema MSFI 9

Umjesto postojeće četiri kategorije financijske imovine iz MRS-a 39, MSFI 9 navodi dvije kategorije financijske imovine ili financijskih obveza koje se temelje na njihovom naknadnom mjerenju. Nove kategorije financijske imovine i financijskih obveza su (IASB, 2009b, str. 8): 1. financijska imovina ili financijske obveze mjerene po amortiziranom trošku i 2. financijska imovina ili financijske obveze mjerene po fer vrijednosti.

Iz ove klasifikacije može se vidjeti da MSFI 9 navodi dva modela naknadnoga mjerenja financijske imovine i obveza, a to su amortizirani trošak i fer vrijednost. Sva financijska imovina i financijske obveze klasificiraju se ovisnosti o primijenjenom modelu njihovoga naknadnog mjerenja. Pri tome nacrt MSFI-a 9 izričito zabranjuje bilo kakvu reklasifikaciju financijske imovine ili obveza između kategorija fer vrijednosti i amortiziranog troška. Financijska imovina ili financijska obveza mjerit će se po amortiziranom trošku ako su ispunjena ova dva uvjeta (IASB, 2009b, str. 8):

1. instrument ima samo osnovne karakteristike kredita i
2. instrument je upravljani na bazi ugovorenog prinosa.

Financijska imovina ili financijska obveza koja ne zadovoljava oba uvjeta mjerit će se po fer vrijednosti. Dakle, kod klasifikacije financijskih instrumenata bitno je da financijski instrument zadovolji ova oba uvjeta. Pri tome se pod osnovnim karakteristikama ugovora podrazumijevaju ugovorni uvjeti koji uvjetuju novčane tokove koji se odnose na plaćanje glavnice i kamata na temelju nepodmirene glavnice. S druge strane, financijski instrument je upravljani na bazi ugovorenog prinosa ako se temelji na plaćanju i primanju ugovorenih novčanih tokova koji su generirani pri držanju ili izdavanju financijskog instrumenta. Iz ovoga se može zaključiti da se po amortiziranom trošku vode isključivo dužnički financijski instrumenti. Ipak, MSFI 9 je ostavio mogućnost da se i financijski instrumenti koji bi se, sukladno navedenim uvjetima, trebali mjeriti po amortiziranom trošku, mogu mjeriti po fer vrijednosti, ali samo ako takvo određenje eliminira ili značajno smanjuje nekonzistentnost u mjerenju i priznavanju financijskog instrumenta. Dakle, i za dužničke financijske instrumente koji zadovoljavaju prethodno navedene uvjete mjerenja po amortiziranom trošku ostavljena je opcija njihovoga mjerenja po fer vrijednosti s time da se sve promjene fer vrijednosti provode kroz izvještaj o dobiti. Također, svi oni dužnički instrumenti koji su klasificirani prema MRS-u 39 u kategoriju raspoloživo za prodaju, moći će se mjeriti po amortiziranom trošku prema MSFI-u 9. Nasuprot tome, sva ulaganja u vlasničke financijske instrumente mjere se po fer vrijednosti. Postupak klasificiranja financijskih instrumenata prema novom MSFI-u 9 može se prikazati na sljedeći način.

Izvor: IASB (2009b). *Financial instruments: Classification and Measurement*, str. 26-29.

Slika 5. Klasifikacija financijskih instrumenata prema MSFI 9

5.2.2. Mjerenje financijskih instrumenata prema MSFI 9

Kao i u MRS-u 39, tako se i u MSFI-u 9 posebno navodi početno i naknadno mjerenje financijske imovine ili financijske obveze. Početno mjerenje financijske imovine ili financijske obveze prema MSFI-u 9 provodi se po fer vrijednosti uvećanoj za transakcijske troškove izuzev financijske imovine ili financijske obveze po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka. Naknadno mjerenje financijske imovine ili financijske obveze ovisi o njezinoj klasifikaciji. Kao što je već prethodno istaknuto, MSFI 9 navodi dva modela naknadnog

mjerena financijske imovine i financijskih obveza: amortizirani trošak i fer vrijednost. Financijska imovina ili financijska obveza koja se mjeri po amortiziranom trošku je ona financijska imovina ili financijska obveza koja ima osnovne karakteristike kredita te koja je upravljana na bazi ugovorenog prinosa. Sva ostala financijska imovina i financijske obveze naknadno se mjere po fer vrijednosti. Financijska imovina i financijske obveze koje se mjere po amortiziranom trošku moraju se testirati na umanjenje (IASB, 2009b, str.19; Perčević, 2010, str. 41).

Računovodstveni tretman dobitaka i gubitaka koji proizlaze iz naknadnog mjerenja financijske imovine i financijskih obveza ovisi o klasifikaciji konkretne financijske imovine ili financijske obveze. Dobici i gubici koji su proizašli iz naknadnog mjerenja financijske imovine i/ili financijske obveze koja se naknadno mjeri po fer vrijednosti te koja nije dio zaštitnog odnosa, prezentirat će se kroz dobit ili gubitak, odnosno kroz izvještaj o dobiti. Međutim MSFI 9 u ovom slučaju posebnu pozornost posvećuje ulaganjima u vlasničke financijske instrumente. S obzirom da ulaganja u dionice i slične vlasničke financijske instrumente nisu uvijek stečena u cilju ostvarivanja prinosa u obliku dividendi ili povećanja tržišne cijene, već se mogu steći i zbog različitih strateških razloga, MSFI 9 dozvoljava da se dobiti i gubici od promjene fer vrijednosti vlasničkih instrumenata koji nisu stečeni u cilju ostvarivanja izravnih investicijskih dobitaka prezentiraju u sklopu ostale sveobuhvatne dobiti. Prema tome, kod ulaganja u vlasničke instrumente subjekt može imati dvije mogućnosti prezentiranja dobitaka i gubitaka koji proizlaze iz promjene fer vrijednosti (IASB, 2009b, str.20-21; Perčević, 2010, str. 42):

1. Ukoliko su vlasnički instrumenti stečeni u cilju ostvarivanja izravnih investicijskih dobitaka (dividenda, porast tržišne cijene), odnosno koji se drže radi trgovanja, tada će se promjene fer vrijednosti takvog vlasničkog instrumenta evidentirati kao prihod ili rashod, odnosno prezentirat će se kroz račun dobiti i gubitka.
2. Ukoliko su vlasnički instrumenti stečeni zbog različitih strateških razloga (ulaganja u ovisna i pridružena društva, ulaganja u zajednički kontrolirane subjekte), a ne poradi trgovanja, tada će se promjene fer vrijednosti evidentirati kroz ostalu sveobuhvatnu dobit, odnosno kroz revalorizacijsku rezervu. U ovom slučaju dividende koje su primljene na tako klasificirane vlasničke instrumente također će se evidentirati kroz ostalu sveobuhvatnu dobit.

Prilikom stjecanja vlasničkih instrumenata, odnosno njihovoga početnog priznavanja subjekt mora izabrati način prezentiranja dobitaka i gubitaka koji će proizaći iz naknadnog mjerenja tih instrumenata. Ovaj izbor je neopoziv, što znači da kad se jednom izabere prezentiranje naknadnih promjena fer vrijednosti vlasničkih instrumenata u ostalu sveobuhvatnu dobit, subjekt više nema mogućnost tu odluku opozvati odnosno, nema mogućnosti prebacivanja ostale sveobuhvatne dobiti u račun dobiti i gubitka (IASB, 2009b, str. 20). Dobici i gubici koji proizlaze iz naknadnog mjerenja financijske imovine i financijskih

obveza koje se mjere po amortiziranom trošku priznat će se kroz dobit ili gubitak kada se financijska imovina ili financijska obveza prestanu priznavati i kroz proces amortizacije (IASB, 2009b, str. 20).

5.3. Model umanjenja vrijednosti financijskih instrumenata

IASB u MSFI-u 9 predlaže promjenu modela provođenja testiranja umanjenja vrijednosti financijskih instrumenata. Umjesto postojećeg modela nastalog gubitka, u MSFI-u 9 se predlaže primjena modela očekivanog gubitka. Primjenom modela nastalog gubitka, gubitak od umanjenja vrijednosti te otpis kredita može se provesti samo ako postoje dokazi da je gubitak nastao, odnosno da kredit neće biti u cijelosti nadoknađen. Ukoliko nema dokaza o umanjenju vrijednosti, odnosno o nemogućnosti povrata kredita, gubitak od umanjenja se ne evidentira u računovodstvu. Ovakav način tretiranja gubitaka od umanjenja vrijednosti financijskih instrumenata kritiziran je tijekom globalne financijske krize pošto su, u skladu s ovim modelom, očekivani gubici priznati prekasno, odnosno onda kada su stvarno nastali. Osim toga, u praksi su subjekti prilikom testiranja umanjenja financijske imovine koristili različite događaje kao dokaze o umanjenju ili su iste događaje tretirali na različite načine. To je sve u konačnici rezultiralo nekonzistentnim umanjenjem slične financijske imovine između različitih subjekata. Iz tog razloga IASB je razmotrio i predložio primjenu modela očekivanog gubitka.

Primjena modela očekivanog gubitka zahtijeva od subjekata sljedeće (IASB, 2009a, str.5; Perčević, 2010, str.42):

- određivanje očekivanog kreditnog gubitka od financijske imovine prilikom njezinog prvobitnog stjecanja;
- priznavanje ugovorenih prihoda od kamata umanjenih za inicijalni očekivani kreditni gubitak tijekom razdoblja dospjeća instrumenta;
- oblikovanje rezerviranja za očekivani kreditni gubitak kroz rok dospjeća instrumenta;
- ponovna procjena očekivanog kreditnog gubitka u svakom razdoblju;
- trenutno priznavanje učinaka bilo koje promjene u očekivanjima kreditnog gubitka.

Na ovaj način očekivani gubitak od financijske imovine priznao bi se prije nego što stvarno nastane što IASB opravdava zahtjevima investitora koji su pored ugovorenih kamata na financijsku imovinu zainteresirani i za informacije o očekivanom gubitku. Iz tog razloga, u nacrtu MSFI-a 9 predlaže se odvojeno prezentiranje (IASB, 2009a, str.5; Perčević, 2010, str.42): ugovorenih kamata, alokacije očekivanog kreditnog gubitka i prihode od kamata nakon alokacije inicijalnog očekivanog kreditnog gubitka.

Učinci promjene u očekivanom gubitku prezentirat će se u okviru izvještaja o dobiti. IASB također navodi koji su razlozi i učinci primjene predloženog modela očekivanog gubitka umjesto dosadašnjem modela nastalog gubitka.

Kao najvažniji učinci primjene modela očekivanog gubitka navodi se sljedeće (IASB, 2009a, str.5; Perčević, 2010, str.42-43):

- očekivani gubitak od umanjenja se ranije priznaje
  - o očekivani gubitak od umanjenja financijske imovine priznaje se ranije u razdoblju dospjeća imovine, a svaka promjena u očekivanom gubitku priznaje se odmah;
- prihodi od kamata odražavaju inicijalni očekivani gubitak
  - o prihodi od kamata korigiraju se za alocirani očekivani gubitak od umanjenja kroz cijelo razdoblje dospjeća instrumenta;
- stalna procjena očekivanog kreditnog gubitka
  - o primjenom predloženog modela umanjenja, očekivani kreditni gubitak se procjenjuje u svakom razdoblju. Svaka promjena inicijalnog očekivanog gubitka odmah se priznaje kroz dobit ili gubitak;
- transparentnost
  - o predloženi model poboljšat će transparentnost u pogledu priznavanja prihoda od kamata i kreditnog gubitka te kvalitete financijske imovine;
- predloženi model umanjenja bolje odražava ekonomsku realnost
  - o predloženi model bolje odražava ekonomski položaj kreditora, pošto kreditor korigira svoje prihode od kamata za očekivani gubitak od umanjenja;
- kvalitetnije informacije o kreditnoj kvaliteti financijske imovine
  - o prilikom razvoja nacrt MSFI-a 9, IASB se konzultirao s investitorima i ostalim korisnicima financijskih izvještaja vezano za informacije o kreditnoj kvaliteti financijske imovine subjekata. Prema kreditorima i korisnicima financijskih izvještaja, postojeće informacije nisu dovoljne za učinkovitu procjenu kvalitete financijske imovine subjekata. Zato nacrt MSFI-a 9 predlaže objavljivanje dodatnih informacija koje će pomoći investitorima u razumijevanju kreditne kvalitete financijske imovine subjekta. Primjena modela očekivanog gubitka izravno bi pridonijela poboljšanju informacija o kvaliteti financijske imovine subjekata.

Iako predloženi model očekivanog gubitka ima svoje prednosti u odnosu na postojeći model nastalog gubitka, ipak će njegova primjena u praksi zasigurno biti vrlo zahtjevna. Jedan od inicijalnih i najvećih problema svakako je pitanje načina procjene očekivanog gubitka. Osim toga, promjena modela nastalog gubitka u model očekivanog gubitka zahtijevat će i značajne promjene u računovodstvenim i financijskim informacijskim sustavima subjekata (Perčević, 2010, str. 43).

5.4. Potencijalni učinci primjene MSFI-a 9 na financijski položaj i profitabilnost hrvatskoga bankarskog sektora

Primjena MSFI-a 9 za priznavanje i mjerenje financijskih instrumenata u hrvatskom bankarskom sektoru rezultirat će reklasifikacijom financijskih instrumenata iz postojećih skupina u dvije novodefinirane skupine: financijske instrumente po fer vrijednosti i financijske instrumente po amortiziranom trošku. Financijske instrumente klasificirane u postojeće kategorije bit će nužno reklasificirati i prilagoditi novim kategorijama u okviru MSFI-a 9. Postupak reklasifikacije (odnosno prilagođavanja postojećih kategorija financijskih instrumenata u novodefinirane kategorije u okviru MSFI-a 9) financijskih instrumenata odvijat će se na sljedeći način:

- Financijska imovina i financijske obveze po fer vrijednosti kroz dobit ili gubitak te derivatni financijski instrumenti klasificirat će se kao financijska imovina ili financijske obveze po fer vrijednosti pri čemu će se promjene fer vrijednosti i dalje iskazivati kroz dobit ili gubitak, odnosno kao prihodi ili rashodi. U ovom slučaju ne očekuju se nikakvi dodatni utjecaji na financijski položaj i profitabilnost bankarskog sektora, pošto se i u novom MSFI-u 9 zadržava postojeći računovodstveni tretman ovih financijskih instrumenata. U hrvatskom bankarskom sektoru ova kategorija financijskih instrumenata ne zauzima značajan ponder u strukturi ukupne aktive zato ona neće značajno utjecati na financijski položaj i profitabilnost cjelokupnog bankarskog sektora.
- Zajmovi i potraživanja reklasificirat će se u kategoriju financijske imovine ili obveza po amortiziranom trošku. Prilikom utvrđivanja amortiziranoga troška primjenjivat će se metoda efektivnih kamata. Ova kategorija financijske imovine testirat će se na umanjenje s time da se kod procjene gubitaka primjenjuje model očekivanog gubitka, a ne više model nastalog gubitka. To znači da će se gubitak po ovoj kategoriji financijske imovine procijeniti prilikom stjecanja financijskog instrumenta te metodom efektivnih kamata rasporediti kroz cijeli očekivani vijek instrumenta. Primjena modela očekivanog gubitka imat će značajan utjecaj na financijski položaj i profitabilnost hrvatskoga bankarskog sektora, s obzirom da kreditni plasmani čine najznačajniji dio ukupne aktive hrvatskoga bankarskog sektora.

- Ulaganja koja se drže do dospijeca klasificirat će se kao financijska imovina po amortiziranom trošku. I kod ove kategorije financijske imovine gubitak od umanjenja procjenjivat će se primjenom modela očekivanog gubitka, tj. prilikom stjecanja financijske imovine te rasporediti metodom efektivnih kamata tijekom cijelog vijeka trajanja instrumenta. U hrvatskom bankarskom sektoru, ova kategorija financijske imovine ne zauzima značajan ponder, zato se niti ne očekuje značajan utjecaj na financijski položaj i profitabilnost hrvatskoga bankarskog sektora.
- Financijska imovina raspoloživa za prodaju reklasificirat će se ili kao financijska imovina po fer vrijednosti, ili kao financijska imovina po amortiziranom trošku. Kod ove kategorije financijske imovine očekuje se najznačajniji utjecaj na financijski položaj i profitabilnost subjekta. Ukoliko se financijska imovina raspoloživa za prodaju reklasificira u kategoriju financijske imovine po fer vrijednosti, u tom slučaju moguće se dvije varijante evidentiranja učinaka promjene fer vrijednosti: (a) ukoliko se financijskom imovinom namjerava trgovati na financijskom tržištu, tada će se promjene fer vrijednosti i pripadajuće dividende iskazivati kroz dobit ili gubitak, (b) ukoliko je riječ o vlasničkim instrumentima koji su stečeni iz strateških razloga (npr. ulaganje u ovisno ili pridruženo društvo, ulaganje u zajednički kontrolirani subjekt), tada će se promjene fer vrijednosti, kao i pripadajuće dividende, iskazivati kroz ostalu sveobuhvatnu dobit, odnosno kroz kapital. Ukoliko se financijska imovina klasificirana kao raspoloživa za prodaju reklasificira u kategoriju financijske imovine po amortiziranom trošku, tada će se ta imovina naknadno mjeriti po amortiziranom trošku, a svi prethodni dobiti i gubici od svođenja na fer vrijednost priznati u okviru ostale sveobuhvatne dobiti (kapitala) kumulativno će se ukloniti iz ostale sveobuhvatne dobiti te priznati kroz dobit ili gubitak. Kod ove kategorije financijske imovine može se očekivati određeni utjecaj na financijski položaj i profitabilnost hrvatskoga bankovnog sektora, iako taj utjecaj neće biti toliko značajan s obzirom da ova kategorija financijske imovine čini približno oko 3% ukupne aktive hrvatskoga bankarskog sektora.

Najznačajniji utjecaj primjene MSFI-a 9 u hrvatskom bankarskom sektoru očekuje se iz primjene modela očekivanoga gubitka. Ovim modelom gubitak kreditnih plasmana i dužničkih financijskih instrumenata, koji se drži do dospijeca, procjenjuje se na početku vijeka financijskog instrumenta, te se metodom efektivnih kamata raspoređuje kroz cijeli vijek instrumenta, korigirajući prihode od kamata koji se tim instrumentom ostvaruju. Na ovaj način gubitak po osnovi kreditnih plasmana te dužničkih financijskih instrumenata utvrđuje se i priznaje prije njegovoga stvarnog nastanka, što implicira primjenu načela opreznosti kod mjerenja kreditnih plasmana i dužničkih financijskih instrumenata koji se drže do dospijeca. Ovakvim računovodstvenim tretmanom moguće je oblikovanje tihih pričuva, s obzirom da se gubici priznaju prije njihovoga

stvarnog nastanka. Model očekivanoga gubitka može se primjenjivati na razini portfelja istovrsnih kreditnih plasmana ili na razini konkretnog financijskog instrumenta mjenjenog po amortiziranom trošku. S obzirom na strukturu financijskih instrumenata u hrvatskom bankarskom sektoru, primjena modela očekivanog gubitka utjecat će na financijski položaj i profitabilnost hrvatskoga bankarskog sektora. Ovim modelom smanjit će se amplituda u kretanju gubitaka po kreditnim plasmanima, pošto se ovim modelom gubici po kreditnim plasmanima ravnomjernije raspoređuju i korigiraju prihode od kamata kroz cjelokupni vijek financijskog instrumenta.

6. ZAKLJUČAK

U ovom radu prikazan je računovodstveni tretman naknadnog mjerenja financijskih instrumenata definiran u skladu s MRS-om 39. Svaka kategorija financijskih instrumenata ima odgovarajući utjecaj na financijski položaj i profitabilnost banke. Financijski instrumenti koji se naknadno mjere po fer vrijednosti podložniji su turbulencijama na financijskim tržištima čime zapravo financijski položaj i profitabilnost banke izravno povezuju s tržišnim kretanjima te izlažu banku tržišnim rizicima i riziku promjene fer vrijednosti. Financijski instrumenti koji se naknadno mjere po amortiziranom trošku ne ovise toliko o tržišnim kretanjima, ali mogu značajno izložiti banku kreditnom riziku.

Istraživanje provedeno u ovom radu je pokazalo da u strukturi aktive cjelokupnoga hrvatskog bankarskog sektora dominantan udjel imaju kreditni plasmani (plasmani komitentima), dok u strukturi pasive dominiraju depoziti kao izvor financiranja. Analiza izvještaja o dobiti hrvatskoga bankarskog sektora ukazuje da su najznačajniji prihodi u hrvatskom bankarskom sektoru kamatni prihodi, dok su najznačajniji rashodi kamatni troškovi, administrativni troškovi te od 2009. troškovi vrijednosnog usklađivanja i rezerviranja za identificirane gubitke. Ovakva tradicionalna struktura bilance i izvještaja o dobiti hrvatskoga bankarskog sektora rezultat je postojećih uvjeta, okolnosti i razvijenosti hrvatskoga financijskog sustava. Financijsko tržište u RH još uvijek nije dovoljno razvijeno, pa se na njemu još uvijek ne trguje derivatnim financijskim instrumentima. Banke u Hrvatskoj primjenjuju derivatne financijske instrumente isključivo kao instrumente zaštite iako ti odnosi zaštite ne udovoljavaju kriterijima računovodstva zaštite postavljenim u MRS-u 39. U skladu s tim, hrvatski bankarski sektor je orijentiran primarno na tradicionalne bankovne instrumente poput kredita, potraživanja i depozita. Upravo zbog toga, kreditni plasmani te financijske obveze naknadno mjerene po amortiziranom trošku su kategorije financijskih instrumenata koje imaju najvažnije računovodstvene učinke na financijski položaj i profitabilnost u hrvatskom bankarskom sektoru. Iako su i ostale kategorije financijskih instrumenata prisutne u hrvatskom bankarskom sektoru, one nemaju toliko značajan utjecaj na financijski položaj i profitabilnost bankarskoga sektora kao kreditni plasmani i financijske obveze naknadno mjerene po amortiziranom trošku. Međutim, ipak je potrebno istaknuti

da se financijski sektor u Hrvatskoj sve više razvija, a pristupanjem Hrvatske Europskoj Uniji zasigurno će se potaknuti brži razvoj financijskoga tržišta u Hrvatskoj. Razvoj novoga MSFI-a 9 *Financijski instrumenti* trebao bi rezultirati pojednostavljenjem računovodstvenoga tretmana financijskih instrumenata. U hrvatskom bankovnom sektoru najveći utjecaj na financijski položaj i profitabilnost banaka proizać će iz primjene modela očekivanoga gubitka, s obzirom da u strukturi aktive hrvatskih banaka dominiraju kreditni plasmani.

LITERATURA

Drvar, M. (2010.). „Model očekivanih gubitaka prema MSFI 9“, *Računovodstvo i financije*, (LVI), 10: str. 53-58.

Drvar, M. (2011.). „Dopuna modela očekivanih gubitaka prema MSFI 9“, *Računovodstvo i financije*, (LVII), 6: str. 50-55.

Gulin, D. i dr. (2011.). *Upravljačko računovodstvo*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.

HNB (2010.). *Bilten o bankama 21/ 2010*, dostupno na www.hnb.hr (22.04.2012.).

HNB (2011.). *Aggregirano nekonsolidirano revidirano statističko izvješće*, dostupno na www.hnb.hr (24.04.2012.).

IASB (2004.). *Međunarodni standardi financijskog izvještavanja 2004.*, IASCF, prijevod, Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.

IASB Expert Advisory Panel (2008.). *Measuring and Disclosing the Fair Value of Financial Instruments in Markets that are No Longer Active*, Draft Document, IASCF, 16. September 2008.

IASB (2009a.). *Financial Instruments: Amortised Cost and Impairment*, Draft Document, IASCF, November 2009.

IASB (2009b.). *Financial Instruments: Classification and Measurement*, Draft Document, IASCF, July 2009.

Libby R., Libby P. A., Short D. G. (2011.). *Financial Accounting*, Boston: McGraw Hill Irwin.

Narodne novine (2007.). *Zakon o računovodstvu*, Narodne novine, broj 109/2007.

Narodne novine (2009.). *Međunarodni standardi financijskog izvještavanja*, Narodne novine, broj 136/2009.

Perčević H. (2010.). „Ususret primjeni MSFI-a 9 Financijski instrumenti“, *Računovodstvo i financije*, (LVI), 8: 40-43.

Žager K., Mamić Sačer I., Sever S., Žager L. (2008.). *Analiza financijskih izvještaja*, Zagreb: Masmedia.

Hrvoje Perčević, PhD

Assistant professor
Faculty of Economics and Business Zagreb
E-mail: hpercevic@efzg.hr

Mirjana Hladika, univ. spec. oec.

Research assistant
Faculty of Economics and Business Zagreb
E-mail: mhladika@efzg.hr

THE IMPACT OF ACCOUNTING TREATMENT OF FINANCIAL INSTRUMENTS SUBSEQUENTLY MEASURED ON THE FINANCIAL POSITION AND PROFITABILITY OF THE CROATIAN BANKING SECTOR

Abstract

There are four basic categories of financial instruments according to IAS 39 each with different accounting treatment which causes various impacts on financial position and profitability of a bank. The initial hypothesis of the paper is that "current accounting treatment of financial instruments can significantly affect bank's financial position and profitability" and in situation of unreliable valuation of financial instruments the financial position and income of bank may be distorted. This paper will present how valuation of financial instruments can affect bank's financial position and income, as well as consequences which may appear from such valuation. The analysis of balance sheet and income statement of Croatian banking sector indicate that credits to clients are the dominant item in the assets structure of Croatian banking sector, while other financial assets categories don't have the significant portion in total assets structure. This means that the majority of financial instruments in Croatian banking sector are subsequently measured at amortised cost, not at fair value. Financial instruments subsequently measured at fair value don't have significant impact on financial position and income of Croatian banking sector. Expected loss model defined in new IFRS 9 Financial Instruments will have the most significant impact on financial position and profitability of Croatian Banking Sector.

Keywords: financial instruments, subsequent measurement, financial position, profitability, Croatian Banking sector

JEL classification: G21, M41